

Секція 3

ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ЗНАНЬ У ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Чернявська О. С., курсант навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: старший викладач кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ

Проценко Г. П.

РОЛЬ І МІСЦЕ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Необхідною умовою судового провадження справ й результативного розслідування кримінальних правопорушень є призначення та проведення судових експертиз. Кожна судова експертиза здійснюється в ході застосування спеціальних знань особою, яка виступає експертом.

Використання лінгвістичної експертизи було важливим складник у розгляді судових справ упродовж багатьох років. На сьогодні ця експертиза не втратила своєї актуальності, набула нових можливостей у розв'язанні своїх завдань, але, на жаль, не має надійного підґрунтя через відсутність правового статусу.

Мовлення або письмові тексти є вагомими доказами тієї чи іншої інформації, без якої неможливе розслідування і розкриття злочинів. Сьогодні також непоодинокі випадки, коли нормативно-правові тексти стають причиною юридичних конфліктів. Для розв'язання непорозумінь та суперечок у юридичній діяльності звертаються до лінгвістів.

Проблемами лінгвістичної експертизи займалися такі лінгвісти, як М. Д. Голєв, В. М. Баранов, Ю. О. Бельчиков, К. І. Бриньов, О. І. Галяшина, О. К. Єрмолаєв, О. О. Кирилова, О. М. Матвєєва, Ю. О. Сафонова, Дж. Олссон, Р. Шай, Дж. Макменаїн, Дж. Гіббонс та ін.

На думку М. Д. Голєва, лінгвістична експертиза як галузь організовується трьома видами відношень між мовою і правом: мова виступає як об'єкт правового регулювання, мова виступає як засіб, за допомогою якого здійснюється регулювання, і мова є предметом дослідження, коли, наприклад, у судовому засіданні тлумачиться спірний текст.

У розвиток української юридичної лінгвістики значний внесок зробив Ю. Ф. Прадід, який у своїх численних працях неодноразово порушував питання щодо значення та вагомості лінгвістичних експертиз для криміналістики і людства загалом. Термін «лінгвістична експертиза» сьогодні вживається у вузькому й широкому значенні. Зокрема, лінгвісти Горошко О. І., Черненко Г. А., Баранов В. М. у своїх роботах зазначали, що вузьке значення обмежує застосування лінгвістичної експертизи сферою права, а у широкому значенні цей термін може позначати мовознавчий аналіз тексту, результати якого оформлені у вигляді консультативного висновку й витребуваний будь-де за межами лінгвістики.

Лінгвістична експертиза – це спеціалізоване мовознавче дослідження текстових матеріалів, інших мовних об'єктів, а також невербальних засобів комунікації, які в поєднанні з вербальними генерують смисли у повідомленні. Об'єктом лінгвістичної експертизи є мовлення та мова, тексти в будь-якому вигляді (письмовий, електронний, усний), які містяться на різних носіях. До них відносяться слова або тексти, група текстів, надані в письмовій формі, а також усні тексти, зафіксовані у відео- або аудіозаписах. Предмет лінгвістичної експертизи – фактичні дані, які встановлюються за допомогою спеціальних лінгвістичних знань і є суттєвими для вирішення конкретного питання, судового розгляду.

Допомога експерта-лінгвіста може знадобитися при встановленні обставин щодо приниження честі, гідності та ділової репутації; встановленні обставин щодо порушення авторських прав (плагіат); для визначення смислового змісту текстового документа; для виявлення завуальованої інформації в усних розмовах і письмових текстах; при встановленні обставин, пов'язаних з загрозою або вимаганням та у багатьох інших ситуаціях, де потрібні спеціалізовані знання лінгвіста.

Лінгвістична експертиза писемного мовлення поділяється на авторознавчу та семантико-текстуальну експертизу. Основним завданням авторознавчої експертизи є ідентифікація автора тексту. За допомогою цієї експертизи вирішуються завдання щодо ототожнення особи автора тексту, а також діагностичні завдання про умови складання тексту, факт викривлення ознак письмової мови, класифікаційні завдання про місце формування мовленнєвих навичок, рідну мову, освіту автора документа. Семантико-текстуальною експертизою вирішуються завдання зі встановлення змісту понять, лексичного значення слів або словосполучень, їх

стилістичного забарвлення, смислового навантаження, характеру інформації тощо.

Залежно від сфери застосування виділяють такі функціональні типи лінгвістичної експертизи: юридичну, зокрема правову та судову; лінгвокультурологічну, що включає: аналіз текстів як феноменів культури, визначення їхнього авторства, часу написання тощо; лінгвосоціальну (визначає характер впливу текстів на суспільні цінності); лінгвокомерційну (аналіз ефективності рекламних текстів, товарних інструкцій тощо).

Прикладом лінгвістичної експертизи є дослідження неюридичного тексту, а саме листа-погрози. Метою таких листів є погроза вбивством, вимагання коштів, залякування, зазвичай, анонімними особами. Лінгвістичні експертизи також застосовуються задля убезпечення рекламодавця від судових позовів, з точки зору їхньої смислової ясності, естетичних якостей, фонетичної благозвучності, а також характеру впливу. Так, лінгвіст-експерт міг передбачити ефект міжмовної омофонії у випадку з рекламованою на початку 1990-х років питною водою «Blue Water», чия назва викликала негативну фонетичну асоціацію із лексемою «блювота».

Отже, лінгвістична експертиза є важливою науковою галуззю у сучасному світі. Вона активно використовується у судовій практиці, під час вирішення конфліктних ситуацій. Спираючись на досягнення теорії мови, вона має дати аргументовані й однозначні відповіді на сформульовані запитання. Аргументація лінгвіста в багатьох випадках стає потужним засобом підсилення правової позиції юриста-практика. Як свідчить практика, висновок експерта за результатами проведення лінгвістичної експертизи нерідко стає вирішальним у прийнятті рішень під час судових процесів.

Насамкінець варто зазначити, що на сучасному етапі розвиваються не тільки теоретичні аспекти проведення лінгвістичних експертиз. Цей вид досліджень широко використовується у судовій практиці, і саме практичне застосування та нагальна потреба у такому методі аналізу тексту зумовили виокремлення його у самостійний вид судових експертиз. Стрімкий розвиток лінгвістичної експертизи у правовій сфері потребує подальшого вивчення як методології лінгвістичної експертизи, так і особливостей її застосування в юридичній практиці.